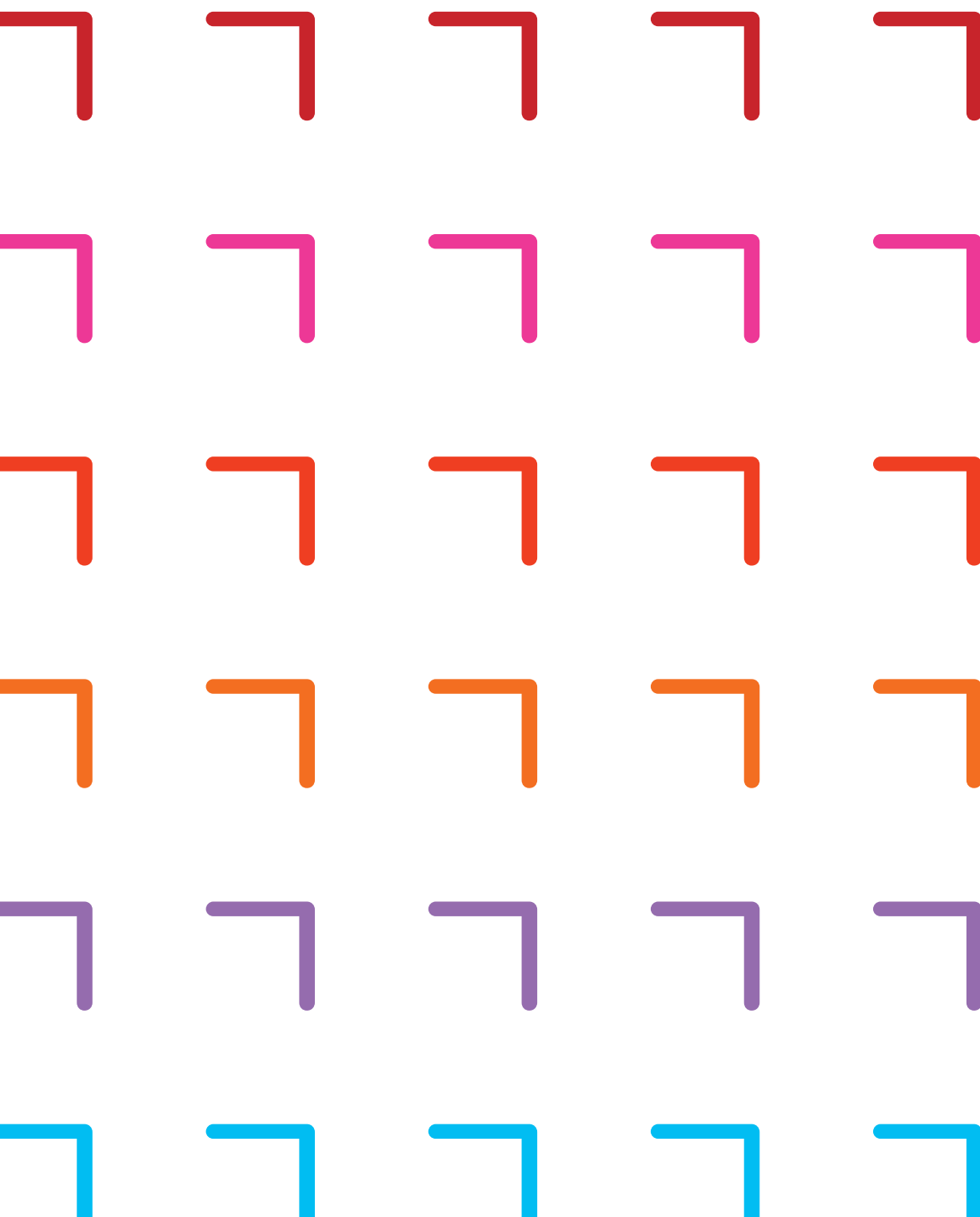

ADVIES 137
WITBOEK
LANDBOUWONDERZOEK
15 JULI 2010

ADVIES 137
WITBOEK
LANDBOUWONDERZOEK
15 JULI 2010

INHOUD

SITUERING	3
ADVIES	4
1. Algemeen	5
2. Toenadering tussen het landbouwonderzoek en het gebruikelijke O&O-landschap	5
3. Samenwerking met andere onderzoeksdomeinen	5
4. Inventarisatie zonder duidelijke keuzes	6
5. kwantitatieve doelstellingen	7
6. Doorstroming van de onderzoeksresultaten naar de praktijk	8
7. Internationale context	9
8. Optimalisatie versus duurzaamheid	9
9. Landbouwonderzoek in Vlaanderen en landbouw-onderzoek ten behoeve van de Vlaamse land- en tuinbouw	10

SITUERING

Adviesvraag

Op 30 maart II. ontving de VRWI van minister-president Kris Peeters de vraag om een reactie bij het Witboek Landbouwonderzoek, dat werd opgesteld door het Platform voor Landbouwonderzoek.

Het Witboek Landbouwonderzoek werd toegelicht door de heer Dirk Van Gijsegem, voorzitter van het Platform voor Landbouwonderzoek, en mevrouw Anne Vuylsteke, departement Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid, in de VRWI-vergadering van 22 april II., waar beslist werd dit advies te laten voorbereiden door de Commissie Innovatiebeleid (CIB). De CIB vergaderde op 7 juni met eveneens een hoorzitting, waarna een tweede vergadering volgde op 29 juni.

Witboek Landbouwonderzoek

Het Witboek voor Landbouwonderzoek werd in opdracht van minister-president Kris Peeters opgemaakt door het Platform voor Landbouwonderzoek, waarin vertegenwoordigers zetelen van de onderzoeksinstellingen, praktijkcentra, landbouworganisaties en beleidsmakers. Het objectief was om de langetermijnprioriteiten voor het Vlaamse landbouwonderzoek vast te leggen en te bundelen in een Witboek. Het uitgangspunt daarbij was een analyse van externe ontwikkelingen op mondiaal vlak met een impact op de land- en tuinbouw. Het Witboek geeft de onderzoeksportfolio weer die de Vlaamse landbouwsector in staat moet stellen om de komende jaren competitief te blijven en die de transitie van de Vlaamse landbouw naar een nieuwe ontwikkelingscurve mogelijk moet maken. Dit kan echter niet alleen gerealiseerd worden door inhoudelijke acties, maar vraagt ook een transformatie van de manier waarop onderzoek georganiseerd wordt. Het Witboek identificeert daarbij terecht vier grote uitdagingen voor het landbouwonderzoek: meer participatief onderzoek met aandacht voor samenwerkingsverbanden; meer anticiperen en meer proactief zoeken naar opportuniteiten; betere metacoördinatie op het vlak van financiering, samenwerking en de opbouw en het behoud van competenties; en, tenslotte, nieuwe manieren om onderzoeksresultaten te valoriseren.

Financiering van de Vlaams overheid voor het Vlaamse landbouwonderzoek

Het budget voor landbouwonderzoek direct gefinancierd door de Vlaamse overheid belooft in 2010 ongeveer 34 miljoen euro en is de afgelopen jaren quasi constant gebleven. Deze middelen komen grotendeels uit de volgende drie pijlers:

- *Subsidies aan het wetenschappelijk en technisch onderzoek met landbouwkundig doel* (9,6 miljoen euro per jaar over de periode 2004-2009, a.g.v. een besparing van 0,5 miljoen euro gedaald tot 9,1 miljoen euro in 2010). Dit specifieke programma binnen het IWT voor de funding van het landbouwonderzoek wordt gefinancierd vanuit de begroting voor het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie.
- *De dotatie aan het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) vanuit het beleidsdomein Landbouw en Visserij.* Voor 2010 is er voor het ILVO een budget van 18,1 miljoen euro voorzien (dotatie, wedden en toelagen). Het ILVO heeft als missie het uitvoeren en coördineren van kennisopbouwend en beleidsonderbouwend wetenschappelijk onderzoek en de daaraan verbonden dienstverlening met het oog op een duurzame landbouw en visserij. De onderzoeksthema's zijn heel gevarieerd en het onderzoek wordt verricht voor verschillende stakeholders (overheden, producenten, sector). Daarnaast geeft het ILVO advies en kan men op het instituut een beroep doen voor technologische dienstverlening.
- Tenslotte staan er op het begrotingsprogramma Landbouw-, Visserij- en Plattelandsbeleid ook *verscheidene kredietlijnen geïmputeerd waarvan een deel gelabeld als wetenschapsbeleid*, zoals de subsidies aan de praktijkcentra land- en tuinbouw, landbouwkamers, landbouwcomices, tuinbouwverenigingen, waarschuwingdiensten en subsidies in het belang van land- en tuinbouw.

Los daarvan kunnen bedrijven en kennisinstellingen met hun landbouwonderzoeksprojecten ook een beroep doen op de andere IWT-programma's (SBO, TIS-projecten, bedrijfsprojecten)¹. Grosso modo kent het IWT jaarlijks via deze klassieke IWT-steunkanalen en -programma's bijkomend voor een bedrag van circa 4 miljoen euro aan steun toe aan onderzoeksprojecten voor de land- en tuinbouw. Daarnaast heeft het fundamenteel onderzoek op vlak van land- en tuinbouw toegang tot de "klassieke" FWO-financieringskanalen (mandaten, projecten).

¹ Merk op dat de meeste landbouwbedrijven echter geen toegang hebben tot de IWT-steunkanalen omdat ze uitgebaat worden door natuurlijke personen. Natuurlijke personen komen niet in aanmerking voor het aanvragen van steunmaatregelen gericht op KMO's en grote ondernemingen.

ADVIES

1. ALGEMEEN

De vraag aan de VRWI om een advies te formuleren bij het Witboek Landbouwonderzoek komt verrassend laat. Het Witboek zelf dateert immers al van maart 2009. De VRWI heeft ook vernomen dat het Witboek zelf in de tussentijd aanleiding heeft gegeven tot een verdere concretisering in beleidsintenties en -plannen van tal van instellingen. Zo heeft het ILVO begin maart 2010 zijn strategische onderzoeksagenda ILVO2020 voorgesteld. Met ILVO2020 presenteert ILVO zijn invulling van het in maart 2009 gepubliceerde 'Witboek Landbouwonderzoek'. In grote lijnen lopen beide documenten parallel met elkaar. Vele accenten zijn gelijk.

2. TOENADERING TUSSEN HET LANDBOUWONDERZOEK EN HET GEBRUIKELIJKE O&O-LANDSCHAP

Het is bijzonder positief dat de VRWI met dit Witboek gestructureerde input aangereikt krijgt over de ontwikkelingen binnen het Vlaamse landbouwonderzoek. Wat er vanuit beleidsstandpunt rond landbouwonderzoek gebeurt, komt meestal aan bod in andere fora dan de gebruikelijke fora m.b.t. wetenschap en innovatie in het algemeen, waaronder de VRWI. Het Witboek wil precies een positieve opening vormen naar deze fora en de meer courante onderzoeksdomeinen en tevens een aantal thema's aanreiken waarmee ook deze andere domeinen rekening kunnen houden. De VRWI wil deze evolutie zeker ondersteunen.

De VRWI pleit er ook voor het landbouwonderzoek in het algemeen in de toekomst effectief volledig in te schakelen in de rest van het onderzoeks-, wetenschaps- en innovatielandschap. De VRWI acht het nuttig in die zin te onderzoeken wat de mogelijke consequentie hiervan kan zijn voor de organisatie van de financieringskanalen voor het landbouwonderzoek.

3. SAMENWERKING MET ANDERE ONDERZOEKSDOMEINEN

De VRWI onderschrijft de vier grote uitdagingen voor het landbouwonderzoek die in het Witboek werden geïdentificeerd, in het bijzonder de behoefte aan een meer participatief landbouwonderzoek door meer aandacht te schenken aan samenwerkingsverbanden tussen kennisinstellingen, bedrijven en verwante kennisdomeinen, zoals voeding, (duurzame) chemie en lifesciences.

Verskillende kernthema's opgenomen in het Witboek vormen immers ook het onderwerp van aanzienlijke onderzoeksinspanningen buiten het traditionele of zuivere landbouwdomein. Er bestaan heel wat mogelijkheden van kruisbestuiving met macrothema's m.b.t. bijvoorbeeld energieverbruik van gebouwen en installaties, waterzuiverheid en -verbruik, bodemverontreiniging, maar ook met meer specifieke onderzoeksthema's uit heel andere hoek, zoals bijvoorbeeld meet- en regeltechniek, procesbewaking, sensoren, kwaliteitscontrole en -diagnose, voertuigtechnologie, voedselveiligheid. Op een aantal terreinen wordt er al geruime tijd samengewerkt, maar dit komt te weinig tot uiting in het Witboek. De VRWI pleit daarom voor meer aansluiting en toenadering van het landbouwonderzoek met het onderzoek op verwante thema's in andere sectoren en domeinen.

Daarenboven vereist een toenemend aandeel van het landbouwgeoriënteerde onderzoek een multidisciplinaire aanpak, waarbij de benodigde competenties mogelijk niet bij de gebruikelijke actoren uit de sector aanwezig zijn, maar extern moeten worden aangetrokken. Omgekeerd bieden ook de resultaten uit het landbouwonderzoek potentieel heel wat nieuwe toepassingsmogelijkheden voor de andere domeinen. Het is precies op deze grensvlakken van verschillende (onderzoeks)domeinen dat vaak de grootste meerwaarde te vinden valt. Samenwerking tussen het landbouwonderzoek en andere onderzoeksdomeinen dient echter tweerichtingsverkeer te zijn. Het landbouwonderzoek moet zijn grenzen verleggen naar samenwerking met andere disciplines, maar andere disciplines dienen tegelijk meer oog te hebben voor de mogelijkheden die het landbouwonderzoek biedt. Het Witboek vermeldt wel toepassingsmogelijkheden op het vlak van energie (cf. biomassa en de EU 2020-agenda), chemie (hernieuwbare alternatieven voor fossiele grondstoffen), textiel en materialen en (gezondheidsbevorderende) voeding, maar deze mogelijke links worden niet verder uitgediept. Een sterkere aansluiting van het landbouwonderzoek bij het onderzoek in het kader van de andere Vlaamse speerpunt domeinen (binnen de competentiepolen, de strategische onderzoekscentra, de kennisinstellingen) dient daarom een belangrijker aandachtspunt te zijn.

4. INVENTARISATIE ZONDER DUIDELIJKE KEUZES

Het Witboek heeft de ambitie om aan te geven hoe we de Vlaamse land- en tuinbouw op de toekomst met een aantal belangrijke mondiale uitdagingen kunnen voorbereiden, hoe de Vlaamse land- en tuinbouw op die uitdagingen kan inspelen en de geboden opportuniteiten kan aangrijpen, én welke onderzoeksinitiatieven daar nog voor moeten worden ondernomen.

Vertrekkende van een door experts opgestelde inventarisatie van mogelijke onderzoeksthema's, is er een eerste prioritering gebeurd van onderzoeklijnen die inspelen op de geïdentificeerde uitdagingen en daar waar de sterktes van het Vlaamse landbouwonderzoek liggen. De lijst aan opgesomde onderzoeksthema's en onderzoekstopics blijft echter zeer omvangrijk en weinig selectief. Bovendien zijn de onderzoeklijnen eerder ruim omschreven en de prioriteiten niet duidelijk afgelijnd.

Tegelijk vormt het Witboek een interessante aanzet tot het ontwikkelen van een gemeenschappelijke "woordenschat" en een gemeenschappelijk gedragen basis waardoor de betrokken onderzoeksinstellingen elkaar beter kunnen vinden en op basis van dit Witboek gemeenschappelijke projecten en samenwerkingsverbanden kunnen opzetten. In het verleden gebeurde dit te weinig, net door het ontbreken van dit gemeenschappelijk en algemeen gedragen kader.

Er bestaan bijgevolg nog heel wat vragen over het vervolgtraject van het Witboek, in het bijzonder wat de implementatie ervan betreft. De VRWI ondersteunt ten volle de ambitie geformuleerd in het Witboek, maar vraagt om deze duidelijker te expliciteren. De VRWI pleit er daarom voor om vertrekkende van dit Witboek verder onderzoekstopics en onderzoeklijnen te concretiseren, duidelijkere prioriteiten te stellen en duidelijke na te streven objectieven te expliciteren. Met andere woorden, er is nood aan een nog explicietere identificatie van de "speerpunten" binnen het landbouwonderzoek gebaseerd op de analyse die werd gemaakt bij de opmaak van het Witboek.

5. KWANTITATIEVE DOELSTELLINGEN

Het Witboek bevat een heel aantal interessante vaststellingen en aanbevelingen, maar deze blijven in essentie op een kwalitatief niveau. Slechts in beperkte mate wordt er cijfermateriaal aangereikt ter staving van de conclusies. Het is ook moeilijk om een beeld te krijgen van de omvang en het belang van de landbouwonderzoeksactiviteiten in Vlaanderen ten opzichte van die in onze buurlanden.

Het is ook niet duidelijk of er een SWOT-analyse aan de grondslag lag bij de prioritering die door de experts in het kader van de opmaak van het Witboek werd uitgevoerd. Indien er effectief een SWOT-analyse werd opgemaakt, lijkt het zinvol om deze ook voor het publiek consulteerbaar te maken.

De VRWI wil er voor pleiten een aantal kwantitatieve kernindicatoren op te stellen en kernwaarden op te nemen, die dan kunnen aanleiding geven tot een internationale benchmarking en het zetten van concrete doelstellingen (Key Performance Indicators) zowel voor de land- en tuinbouw als sector/industrie, als voor het landbouwonderzoek ten dienste van deze sector. Dit kan bijvoorbeeld een aanzet geven tot een meer concrete inschatting van de verwachte uitdagingen waarmee de Vlaamse land- en tuinbouwers zullen worden geconfronteerd als gevolg van de klimaatverandering.

6. DOORSTROMING VAN DE ONDERZOEKSRESULTATEN NAAR DE PRAKTIJK

Een belangrijk thema dat wel wordt aangehaald in het Witboek is het streven naar nieuwe en betere toepassingsmogelijkheden en opportuniteiten voor het Vlaamse landbouwonderzoek. Er wordt daarbij echter weinig of geen aandacht besteed aan de wijze waarop de onderzoeksresultaten zullen worden overgemaakt aan en bekend gemaakt bij de individuele spelers en bedrijven in de Vlaamse land- en tuinbouwsector. Deze problematiek kan overigens nog ruimer worden geformuleerd: hoe zullen de stakeholders worden geïnformeerd over de resultaten, de kennis en de expertise voortkomend uit het landbouwonderzoek?

Het Witboek leest vooral als een oplistijng van uitdagingen en het zetten van een breed kader om op termijn onderzoek rond te verrichten. De aansluiting van de resultaten van dit toekomstig onderzoek (maar ook van het reeds lopende onderzoek) op de "markt" of althans de toepassing ervan door de land- en tuinbouwsector (en potentieel ook door andere niet-agro-sectoren) op korte, middellange en lange termijn wordt weinig benadrukt. De VRWI oordeelt dat dit een prioriteit en continue leidraad zou moeten zijn bij de selectie en het effectief onderzoeken van elk onderzoeksthema. Bijgevolg dient bij het vervolgtraject van dit Witboek, grondig te worden nagedacht hoe een betere doorstroming van het onderzoek naar de effectieve toepassing in de praktijk ervan kan gerealiseerd worden. Dit betekent dat men van bij de start van het opzetten van onderzoeksacties duidelijk moet bepalen welk middenveld, welke actoren, welke sectoren (inclusief de industrie en de diensten) ervoor kunnen zorgen dat de onderzoeksresultaten ook effectief op de markt of in de praktijk kunnen gebracht worden. Ook tijdens de effectieve uitvoering van het onderzoek dient men voldoende aandacht te houden voor de finale implementatie en valorisatie van de onderzoeksresultaten. Dit is een moeilijke, maar cruciale bekommernis.

Het Witboek Landbouwonderzoek komt bovendien terecht tot de vaststelling dat landbouw zich meer en meer zal moeten integreren in andere sectoren en in productieketens. Zowel uit de samenstelling van het permanente comité als uit de inhoud van het witboek blijkt echter dat er bij de uitwerking van het witboek onvoldoende betrokkenheid is geweest vanuit de industrie.

Bovendien is er ook geen duidelijke indicatie dat dit in de toekomst wel zal gebeuren. De VRWI adviseert daarom om de landbouw niet geïsoleerd te bekijken, maar vanuit een inbedding in de ruimere industriële omgeving, inclusief de afgeleide (ondersteunende) industrie en diensten die op zichzelf een belangrijke economische activiteit vertegenwoordigen (van handel/distributie tot werktuigen, machines, kwaliteitscontrole...). Zeker in de Westerse landen is het niet langer landbouw versus of naast de industrie, maar wel landbouw als een onderdeel van de industrie. Concreet wordt voorgesteld om naast de pure sang, traditionele land- en tuinbouwactoren die nu al betrokken zijn in het proces, ook actoren te betrekken uit de agro-industrie en uit de industrie die landbouwproducten als input, als grondstof, als basisproduct gebruiken.

7. INTERNATIONALE CONTEXT

In het Witboek lijkt er weinig aandacht voor de Europese context, het Europese landbouwonderzoek en mogelijke internationale samenwerkingsverbanden in het kader van Europese onderzoeksprogramma's. Landbouw is echter het voorwerp van een collectief Europees beleid. De VRWI benadrukt het belang van een duidelijke afstemming met gelijkaardige initiatieven en ontwikkelingen op Europees niveau. Het feit dat het Vlaamse Platform voor Landbouwonderzoek vertegenwoordigd is in een Europese platform rond landbouwonderzoek kan precies die link tussen de Vlaamse en de Europese context verzekeren.

De VRWI is er zich van bewust dat het initiatief tot het opzetten van Europese onderzoeksprojecten natuurlijk ligt bij de individuele onderzoekers en onderzoeksgroepen. De VRWI is van oordeel dat het Vlaams Platform voor Landbouwonderzoek daar echter wel een voorname ondersteunende of faciliterende rol kan spelen.

8. OPTIMALISATIE VERSUS DUURZAAMHEID

De VRWI stelt vast dat er in het Witboek Landbouwonderzoek drie centrale doelstellingen naar voren worden geschoven : het verdiepen van de competenties inzake intensieve en efficiënte landbouw, het verbreden van het waardecreatiemodel en het verduurzamen van de agrarische productie.

Het verduurzamen van de agrarische productie wordt naar voren geschoven als één van de drie doelstellingen die naast de twee andere doelstellingen wordt geplaatst. Het is niet geheel ondenkbaar dat deze drie doelstellingen met elkaar in tegenspraak komen bij de verdere concretisering van het landbouwonderzoek. De VRWI pleit er dan ook voor om duurzame landbouw meer als een hoofddoelstelling te expliciteren. In die optiek zou

duurzaamheid eerder als een kader dan als een leidraad fungeren en is het voor iedereen die betrokken is bij landbouwonderzoek duidelijk binnen welk kader het landbouwonderzoek kan en moet plaatsvinden.

9. LANDBOUWONDERZOEK IN VLAANDEREN EN LANDBOUW- ONDERZOEK TEN BEHOEVE VAN DE VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW

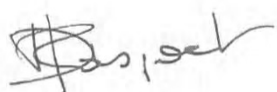
Het Witboek Landbouwonderzoek vormt een leidraad die de thema's en onderzoekslijnen vastlegt welke preferentieel ontwikkeld moeten worden. De focus ligt daarbij op de Vlaamse land- en tuinbouw en het onderzoek dat nodig is om deze Vlaamse land- en tuinbouw zo goed mogelijk voor te bereiden op de uitdagingen waarmee zij zal geconfronteerd worden. De onderzoeksinvesterings opgenomen in het Witboek richten zich dus voornamelijk op thema's, domeinen, onderwerpen waarbinnen de Vlaamse land- en tuinbouw actief zijn of waarbinnen een nood of behoefte voor de Vlaamse land- en tuinbouw bestaat of kan ontstaan.

De VRWI wil er de aandacht op vestigen dat er aan de Vlaamse kennisinstellingen ook heel wat landbouw(kundig) onderzoek verricht wordt dat niet gericht is op de Vlaamse land- en tuinbouw en dat een veel ruimere of andere doelgroep heeft. Meer specifiek betreft het onder meer onderzoek voor de voedingsindustrie (vb. kwaliteitsaspecten voor de voeding) maar ook onderzoek met focus op de tropische land- en tuinbouw (vb. teelten van tropische gewassen, bodembeheer). Zo zijn er aan de Vlaamse universiteiten nogal wat onderzoekers actief op het vlak van de tropische land- en tuinbouw en daarin spelen zij een belangrijke rol op mondiaal niveau. Het witboek lijkt zo een belangrijk deel van het landbouwonderzoek aan de Vlaamse kennisinstellingen (zowel in termen van omvang van de onderzoeksgroepen, als in termen van onderzoeksbudgetten) uit te sluiten. Anderzijds is het wel zo dat dit onderzoek vaak ook voor een groot deel gefinancierd wordt met andere middelen. De onderzoeksmiddelen voor onderzoek gericht op de Vlaamse land- en tuinbouw daarentegen komen, zoals eerder vermeld, grotendeels van de beleidsdomeinen Economie, Wetenschap en Innovatie enerzijds en Landbouw & Visserij anderzijds.

De VRWI pleit er bijgevolg voor voldoende aandacht te hebben voor alle landbouwonderzoeksactiviteiten, met andere woorden ook het onderzoek dat niet gericht is op de Vlaamse land- en tuinbouwsector, waarbij het ene niet ten koste van het andere mag worden ondersteund. Elk van beide heeft zijn eigen finaliteit, zijn eigen doelgroep en zijn eigen maatschappelijke en economische relevantie die zeker bewaard dient te worden. Daarnaast mag het fundamenteel onderzoek dat de kennisbasis genereert voor

toepassingen, ontwikkelingen en innovatie ten dienste van de landbouw, niet over het hoofd worden gezien.

Gezien het belang van voedselzekerheid, de verantwoordelijkheid die een overheid hierin draagt en de uitdaging van duurzame voedselproductie, moet Vlaanderen voldoende middelen (blijven) investeren in het landbouwkundig onderzoek in Vlaanderen, waarbij het landbouwkundig onderzoek rekening moet houden met de brede maatschappelijke context.

Danielle Raspoet
Secretaris

Dirk Boogmans
Voorzitter

VLAAMSE RAAD
VOOR WETENSCHAP
EN INNOVATIE

FLEMISH COUNCIL
FOR SCIENCE
AND INNOVATION

KOLONIËNSTRAT 56
B-1000 BRUSSEL
WWW.VRWI.BE

T +32 2 212 94 10
F +32 2 212 94 11
INFO@VRWI.BE

D. BOOGMANS | VOORZITTER
D. RASPOET | SECRETARIS

